

Bilaga 9b – Samarbete över gränsen

Enligt vattendirektivet (2000/60/EG) ska ett avrinningsområde som delas mellan stater indelas som ett internationellt vattendistrikt, där hela området ska förvaltas på ett samordnat sätt. I det internationella avrinningsdistriktet krävs gränsöverskridande samarbete för att det gemensamma vattnet ska uppnå miljö kvalitetsnormerna (miljömål i Norge). Varje vattendistrikt ska upprätta en egen förvaltningsplan, och inom internationella avrinningsdistrikt talar vattendirektivet även om möjligheten att upprätta en gemensam förvaltningsplan för området.

Eftersom vi inte har sett något behov av att utarbeta en särskild förvaltningsplan för gränsvatten, så har vi för Bottenhavets vattendistrikt valt att beskriva det internationella distriktet i denna förvaltningsplan.

1.1 Gemensam förvaltning

Bottenhavets vattendistrikt har avrinningsområden som sträcker sig in i Norge. Detta kräver samordning om förvaltningen av dessa så kallade gränsvattenförekomster. Distriktet gränsar till flera vattendistrikt i Norge, Trøndelag men även mindre delar av Glomma och Nordland (Karta 1). För att säkerställa en samordnad vattenförvaltning har samarbetet mellan de två länderna handlat om jämförelser och försök till harmonisering av indelning, typindelning, karakterisering, riskbedömning och klassificering. Men arbete pågår fortsatt också om att samordna miljö kvalitetsnormer, åtgärdsprogram och övervakningsprogram.

En utgångspunkt för samarbetet är att det så långt som möjligt är det nedströms liggande landets förvaltning som ska tillämpas (Figur 1). Eventuella avsteg från denna princip redovisas och motiveras i respektive lands databas för bedömningar (VISS; Vann-Nett). Bottenvikens vattendistrikt har ansvarat för samordningen med Nordland och Västerhavet med Glomma. Detta för att förenkla arbetet med gränsöverskridande samordning då Bottenhavets vattendistrikt endast till liten del gränsar till dessa distrikt.

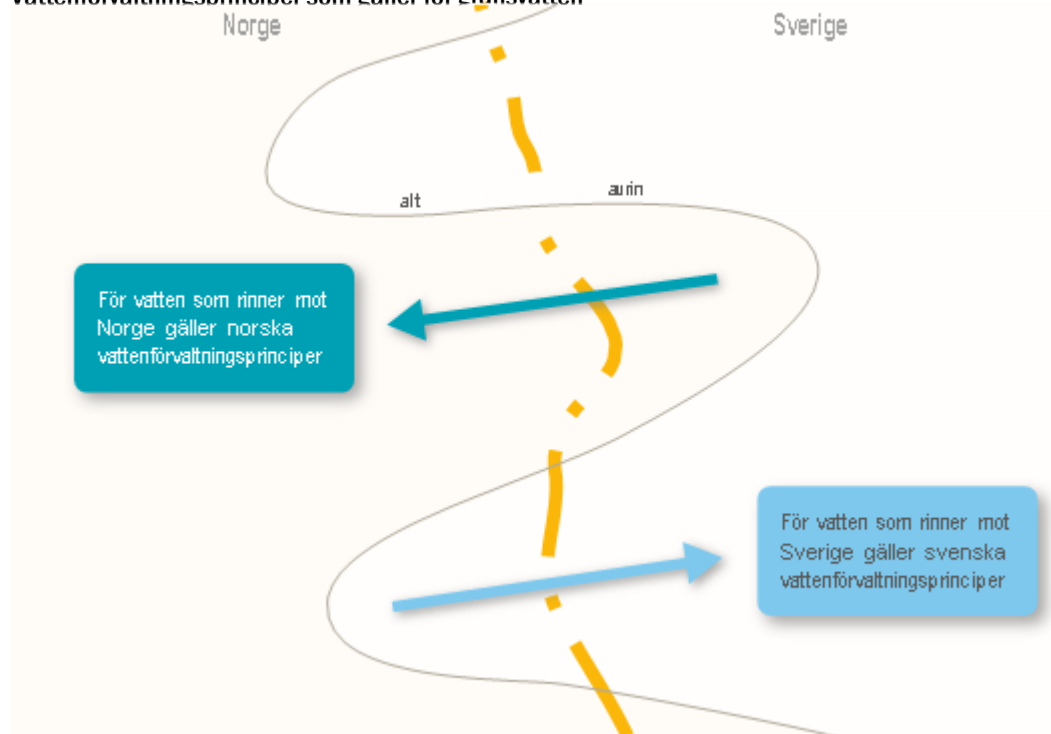
Vattenmyndigheten i ett land kan bara besluta om förvaltning av de vatten som finns inom det egna landet. Norska myndigheter ska alltid fatta beslut för de vatten i ett avrinningsområde som finns inom norskt territorium. Den norska delen är inte med i samrådsförfarandet, men kommer att finnas med som information för att kunna presentera hela det internationella vattendistriktet i beslutet. Information om förvaltningsplan som gäller i det norska distriktet finns i [bilaga med sammanfattning av Norges förvaltningsplan som kan bifogas först när Norge går ut på samråd].

Vattendistrikt i Norge och Sverige

Karta 1. Röda linjer visar riksgränsen mellan Norge och Sverige. Gråa linjer är vattendistriktsgränser.

Vattenförvaltningsprinciper som gäller för gränsvatten

Figur 1. Vatten som ligger i Sverige i vissa fall rinner in i Norge och tvärtom. Detta för att vatten följer avrinningsområde och inte landsgränsen.

1.2 Möten mellan länderna

Under 2016–2021 har flera möten genomförts med Norge. Samverkan resulterade i en överenskommelse mellan länderna som varit styrande för hur arbetet har och fortsättningsvis ska bedrivas.

År 2017 deltog Sverige på ett nordiskt möte som arrangerades av norska miljödirektoratet där gemensamma utmaningar mellan länderna diskuterades. Hösten 2017 träffades också de nordiska länderna vid ett möte i Bottenvikens vattendistrikt. Fokus för mötet var att diskutera distriktsspecifika utmaningar som länderna delade samt möjligheter att synkronisera arbetet inför revidering av förvaltningsplaner och åtgärdsprogram 2021.

Syftet med dessa samverkansmöten var att arbeta fram en strategi med principer och tillvägagångssätt för gemensam statusklassning, förvaltningsplan och åtgärdsprogram för områden som delas mellan länderna.

I mars 2019 deltog Sverige med representanter från Bottenhavets vattendistrikt vid en nationell vattenmiljökonferens och forskningsdag i Oslo. Konferensen hade betoning på vattenrelaterade frågor, utmaningar och samverkan. Mötet var en uppstart för Norges arbete med kommande revidering av förvaltningsplaner och åtgärdsprogram. Bland annat presenterades hur långt Norge kommit med att nå miljömålen, hur de kan få nya och bättre förvaltningsplaner och åtgärdsprogram och vem som ska göra vad och när.

I mars 2019 deltog Vattenmyndigheten i Bottenhavets vattendistrikt även på ett seminarium i Hell, Tröndelag, om fysiska ingrepp i vattendrag. Vi diskuterade bland annat gamla gruvområden som ska återstartas, Joma på norsk sida och Stekenjokk på den svenska. Det kommer att krävas åtgärder för att skydda vattnet och övrig närmiljö mot läckage av metaller och andra föroreningar från gruvdriften.

I början av 2020 deltog de tre gränsdistrikten på ett möte i Oslo, Gardermoen tillsammans med Havs- och vattenmyndigheten, norska Miljödirektoratet, samt några av beredningssekretariaten från båda länderna. På mötet informerades det om strategin som togs fram 2012 och hur arbetet med den har gått.

Den 4 september 2020 genomfördes ett digitalt möte där representanter för Länsstyrelsen Jämtlands län, Länsstyrelsen Dalarnas län och Vattenmyndigheten för Bottenhavets vattendistrikt deltog från Sverige. Från norsk sida deltog medarbetare från Fylkesmannen i Tröndelag, Vannregionmyndigheten och Tröndelag fylkeskommune. Mötet inleddes med en genomgång av arbetsläget i Sverige och i Norge och det diskuterades kring vilka områden som kräver mer djupgående samverkan. Det handlade om samarbete kring bland annat främmande arter och arbetet kring vattenförekomster påverkade av vattenkraft men även kring gruvdrift i gränsvattenområdet. Vidare möten kommer att hållas att diskutera de frågorna djupare och ta fram en strategi för arbetet.

1.3 Kartläggning och analys

Länsstyrelserna och den norska motsvarigheten, fylkesmännen, har eftersträvat att få samma klassificering i vattenförekomster som korsar gränsen. Klassificeringen görs med hjälp av mätdata, modeller som är baserad på insamlad data, påverkansanalyser och riskbedömningar samt expertbedömningar och lokal kunskap. I de fall klassificeringen har varit god eller hög men skiljt sig mellan länderna har vi inte prioriterat att komma fram till en gemensam klassning.

Statusklassificeringarna för ekologisk status i Sverige och Norge

Figur 2. En illustration av de olika statusklassificeringarna för ekologisk status i Sverige och Norge.

Skillnaden mellan hög och god status i vattenförekomsterna beror huvudsakligen på skillnader i norsk och svensk klassificeringsmetod. Normalt finns inget åtgärdskrav i dessa vattenförekomster. Statusen får dock inte försämrats, men i vissa skyddade områden kan det bli aktuellt att arbeta för en höjning från god till hög status. I Figur 2 illustreras de olika statusklassificeringarna i Sverige och Norge.

Indelning av vattenförekomster och typning

Det finns några grundläggande skillnader i hur indelningen av vattenförekomsterna har sett ut i Sverige och i Norge. Norges metod innebär att i princip alla sjöar och vattendrag som är påverkade är egna vattenförekomster och att alla övriga vattendrag ingår i det hydrologiska nätverket. Sverige har ingen sådan principindelning utan utgår ifrån nedanstående punkter. Om det har funnits särskilda skäl så har mindre vatten även i Sverige blivit en vattenförekomst. Det kan exempelvis handla om vattenförekomster som är badvatten enligt badvattendirektivet (2006/7/EG), ingår i Natura 2000-område, dricksvattentäkter eller är påverkade av föroreningar. Nedan finns en jämförelse mellan länderna:

Sveriges vattenförekomstindelning

- Skala 1:250 000
- Homogenitet avseende kategori, typ, status och påverkan
- Sjöar > 0,5 km² är vattenförekomst
- Vattendrag > 10 km² tillrinningsområde är vattenförekomst
- Eftersträvar hydrologiskt samband, men är inget krav
- Påverkade vattenförekomster som verifierats utifrån genomförd påverkansanalys
- Skyddade områden

Norges vattenförekomstindelning

- Skala 1:50 000
- Alla sjöar > 0,5 km² är vattenförekomst
- Alla påverkade sjöar är vattenförekomst
- Alla sjöar < 0,5 km² räknas som vattendrag
- Alla vattendrag ingår i nätverket
- Inget övrigt vatten finns
- Man grupperar flera mindre vattendrag till en vattenförekomst

Sverige har fått kritik från EU för att vi tidigare hade en gräns på en kvadratkilometer för att en sjö ska räknas som vattenförekomst. Med anledning av det ändrades gränsen för sjöar ner till en storlek av 0,5 kvadratkilometer under åren 2016–2021. Dessa vattenförekomster har dock lagts till som vattendragsvattenförekomster, inkluderande rinnsträckan genom sjön samt rinnsträckorna ned till närmaste nedströms vattenförekomst. Anledningen till att vi valde denna lösning var att vi inte ville få för många nya vattenförekomster (både en sjöförekomst

och en vattendragsförekomst för att förbinda sjön nedströms i ett sammanhängande nätverk) för varje sjö.

På uppdrag av regeringen pågår i Sverige ett arbete med att se över vattenförekomstindelningen inför arbetet efter 2021. I samband med detta är det viktigt att också titta närmare på de vattenförekomster som korsar gränsen, exempelvis så att alla vattenförekomster har samma kategori (sjö eller vattendrag) på båda sidor av gränsen. Förslag på förändringar som berör norska vattenförekomster behöver diskuteras med norska myndigheter. Då kommer också de ovan nämnda kombinerade vattenförekomsterna med både sjöar och vattendrag att åtgärdas.

Typningen för svenska vatten har gjorts om utifrån ett anpassat system i 2016 – 2021 men det finns ett behov av att kalibrera typningen för gränsvattenförekomsterna och arbetet med detta kommer att fortsätta.

Om svenska sjöar och vattendrag inom Sveriges gränser däremot ska statusklassificeras utifrån norska bedömningsgrunder måste vi använda rätt typ enligt det norska systemet. Detta är främst aktuellt för områden inom Sverige som rinner mot Norge, till exempel Enningdalsälven. För mer information om Sveriges typindelning, se bilaga 5 B.

Statusklassificering

Ytvatten

Här beskrivs de vattenförekomster som ligger på gränsen mellan Norge och Sverige samt de vattenförekomster som ligger helt i Sverige eller Norge, men vars avrinning rinner till grannlandet.

Ekologisk status

Klassificeringen av varje vattenförekomst har stämts av. Ett samarbete och dialog mellan länderna om skillnader i statusklassningen bör fortsätta även om respektive lands system gäller i tillrinnande avrinningsområden. Expertbedömningar har använts i de fall där endast det ena landet har haft data eller där man använt sig av det ena landets modell. Det är ovanligt att data eller modeller har saknats helt i båda länderna.

Gränsvattenförekomsterna ligger av förklarliga skäl i fjäll- eller fjällnära områden där den mänskliga påverkan generellt sett är liten. Det finns 34 gränsvattenförekomster som Bottenhavets vattendistrikt ska besluta normer för. Av dem är det sju vattenförekomster som delas av landsgränsen. En av dem rinner in i Sverige medan sex rinner från Sverige in i Norge och hör till Internationella avrinningsområdet Trøndelagsfylkene.

Av de 34 vattenförekomster som korsar gränsen har 21 hög eller god ekologisk status (se Tabell 1)

Ekologisk status för ytvattenförekomster som korsar gränsen

Ytvattenförekomster	Vattendrag	Sjöar
Totalt antal vattenförekomster	13	21
Hög ekologisk status	5	12
God ekologisk status	3	1
Måttlig ekologisk status	5	5
Otillfredsställande ekologisk status	0	1
Dålig ekologisk status	0	0
Oklassad	0	2

Tabell 1. Ekologisk status för ytvatten förekomster som korsar gränsen. Uppgifterna är hämtade från VISS 2020-09-08, där data för Sveriges alla vattenförekomster finns samlad. Data från Norge är inte med.

Kemisk status

I prioämnesdirektivet (2013/39/EU) anges ett gränsvärde, det vill säga den högsta tillåtna halten, för kvicksilver i växter och djur till 20 mikrogram per kilogram ($\mu\text{g}/\text{kg}$). I Sverige har vi gjort en bedömning att kvicksilverhalten överstiger gränsvärdet i alla ytvattenförekomster. Även för PBDE (polybromerade difenyletrar) finns ett gränsvärde för växter och djur (0,0085 $\mu\text{g}/\text{kg}$ våtvikt) som bedöms överstigas i alla Sveriges vattenförekomster. På grund av dessa två ämnen uppnår därför inga vattenförekomster god kemisk status.

Norge har valt att klassificera de vatten som saknar data till okänd status. När data finns är klassificeringen antingen god eller dålig. Därför skiljer sig den kemiska statusen för de vattenförekomster som korsar gränsen. På svensk sida har vattnen klassificerats till uppnår ej god kemisk status medan de på norsk sida oftast är klassificerade som okänd status. Frågan om hur kemisk status ska hanteras i gränsvattnen behöver tas upp nationellt på svensk och norsk sida, så att det finns en överensstämmelse mellan länderna.

Grundvatten

Grundvattenförekomster ska som huvudregel hanteras enligt samma principer som för ytvatten. Men eftersom inte alla grundvattenförekomster följer huvudavrinningsområdesgränserna, kan det behövas speciella lösningar i vissa fall. Dessa fall får hanteras i samverkan mellan de berörda myndigheterna i båda länderna.

Det finns tre grundvattenförekomster i gränsvattenområdet. Alla tre har god kvantitativ och kemisk status.

1.4 Miljöproblem och påverkanskällor över gränsen

Delar av både Indalsälvens och Ångermanälvens avrinningsområden ligger på norska sidan. Indalsälven är relativt opåverkad i Norge med stor andel vildmark mellan vattenförekomsterna och närmaste bebyggelse. Den norska delen av Ångermanälven är däremot mer påverkad, bland annat av vattenkraft. I gränstrakterna ligger gamla gruvområden som det nu finns planer på att återstarta, Joma i Norge och Stekenjokk på den svenska sidan om gränsen.

Det finns åtta gränsvattenförekomster där åtgärder behöver genomföras för att miljö kvalitetsnormen ska kunna följas. Tre vattenförekomster som riskerar att inte nå god ekologisk status. Där behövs ytterligare övervakning för att säkerställa status och påverkan

innan man ger förslag på åtgärder. Dessutom finns det två vatten som är förklarade som kraftigt modifierade vattenförekomster som har miljökvalitetsnormen god ekologisk potential (2027), men som har klassificerats till dålig ekologisk potential under förvaltningscykeln som var under åren 2016–2021. Dessa är inte med i Tabell 2. Vattenförekomsterna är påverkade av miljögifter till följd av luftburet nedfall på grund av mänsklig påverkan, vattenkraft och historisk flottledspåverkan. Norge har arbetat mer med främmande arter än vad Sverige har gjort under åren 2016–2021 och det behövs en diskussion om arbetet över gränserna med detta miljöproblem.

Vattenförekomster i gränsvattenområdet där åtgärder behövs

Ytvattenförekomster	Vattendrag	Sjöar
Förändrade habitat genom fysisk påverkan	4	4
- Flödesförändringar	0	4
- Konnektivitetsförändringar	1	2
- Morfologiska förändringar	4	2
Miljögifter	0 (pga undantag)	0 (pga undantag)
Försurning	-	-
Främmande arter	-	-
Övergödning – näringsämnen	0	0

Tabell 2. De flesta ytvattenförekomster som ligger i gränsområdet till Norge är påverkade av fysisk påverkan på grund av vattenkraft. Uppgifterna är hämtade från VISS 2020-09-08, där data för Sveriges alla vattenförekomster finns samlat. Data från Norge är inte med.

1.5 Åtgärder

För vatten med källområden på den svenska sidan, men som rinner till Norge, ger Sverige förslag på åtgärder och vice versa. För föreslagna åtgärder, se Åtgärdsprogram 2021–2027.

Sverige och Norge lägger olika vikt vid åtgärdsarbete gällande främmande arter och försurning vid gränsvattenförekomsterna. Dock har diskussioner påbörjats när det gäller arbetet kring främmande arter. Det handlar både om exotiska arter och inhemska arter som flyttas mellan sjöar och därmed påverkar den ekologiska funktionen i vattenförekomsten. Sjukdomar som sprids via parasit- och svampangrepp och kräftpest är särskilt viktiga att åtgärda. Samordningen av insatser mot främmande arter är av stor vikt oavsett åt vilket håll vattnet rinner. Vattenmyndigheten kommer att fortsätta arbetet med att samordna behovet av insatser mot främmande arter i akvatiska miljöer med norska myndigheter i områden som angränsar mot Bottenhavets vattendistrikt. Syftet är att så långt som möjligt försöka koordinera åtgärdsarbetet så att det i gränsöverskridande vattenförekomster i första hand riktas mot arter som båda länderna bedömer som invasiva främmande arter.

När det gäller försurning har staten det övergripande ansvaret i båda länderna men i Sverige är det länsstyrelserna som arbetar med åtgärder i gränsvattenförekomsterna i och med att huvuddelen av områdena som är aktuella är skyddade områden och statlig mark. Sverige har pekat ut försurade vatten i högre grad än Norge. Det behövs ett fortsatt arbete med att klarlägga försurningspåverkan över gränsen och bedöma behovet av åtgärder i Norge för att åtgärda försurningsproblem i Sverige. En dialog om detta förs både på nationell och regional nivå med ansvariga myndigheter i Norge.

När det gäller vattenkraftspåverkan och utpekandet av kraftigt modifierade vattenförekomster behöver Sverige ta hänsyn till arbetet med den nationella planen för

moderna miljövillkor för vattenkraften (NAP, Regeringskansliet, 2020) vilket innebär att olika avrinningsområden har olika tidplaner för när de ska omprövas för förnyade miljövillkor. I Sverige har vi valt att följa denna tidplan även för utpekandet av kraftigt modifierade vattenförekomster. En diskussion om detta pågår för att se över hur detta påverkar Norge. Underlag, normer och åtgärdsbehov för vattenförekomster påverkade av vattenkraft är därför inte klart.

Inför undersökningar och fysiska åtgärder i gränsvattenförekomsterna finns det ett behov av samarbete mellan länderna. I samband med överläggningarna om förvaltnings- och åtgärdsplaner har diskussioner förts om en gemensam satsning på att förbättra kunskapsunderlaget för fjällvattnen på båda sidor gränsen.

1.6 Miljökvalitetsnormer

Miljökvalitetsnormer (motsvaras i Norge av Miljømål) beslutas för alla vattenförekomster i respektive land. Det innebär att normerna är sådana rättsliga styrmedel som bara kan beslutas för vattenförekomster inom respektive landsgränser. Med andra ord kan de svenska vattenmyndigheterna inte besluta om bindande miljökvalitetsnormer för de delar av gränsöverskridande vattenförekomster som ligger på norsk sida, och därmed utanför svenskt territorium. Det som skiljer de svenska miljökvalitetsnormerna från de norska miljømålen är att i Sverige är målåren 2021 och 2027 medan målåren är 2027 och 2033 i Norge. För den vattenförekomst som har måttlig status kommer måläret att behöva harmoniseras. Om kemisk status ska hanteras som ett undantag efter svensk hantering, blir normen god status med undantag för mindre strängt krav för kvicksilver och PBDE. På norsk sida är dessa vatten ännu oklassade. Frågan om såväl vilket målar som ska väljas samt hanteringen av kemisk status behöver en nationell hantering innan frågorna kan lösas mellan distrikten. Normerna fastställs utifrån de överenskomna harmoniserade statusklassningarna mellan Bottenhavet och Tröndelag.

1.7 Övervakning

Övervakning av vattenförekomster i avrinningsområden som korsar gränsen ska ske enligt det nedströms liggande landets principer. Avvikelser från denna huvudprincip kan dock göras efter överenskommelse mellan regionala och/eller lokala myndigheter eller kommuner. Sådana avvikelser behöver godkännas av de berörda vattenmyndigheterna/vannregionmyndigheterna i båda länderna. Beslut om verkställande av övervakningsprogram fattas dock av respektive lands myndigheter inom det egna landets gränser.

Som tidigare nämnts är påverkanstrycket inte högt i distriktets gränsvatten på grund av att befolkningstätheten är låg. Den påverkan som finns är framförallt luftburen och det handlar främst om försurningspåverkan förutom vattenkraftpåverkan. Av denna anledning är det även en lågintensiv övervakning.

Det finns två övervakningsstationer längs gränsen i Bottenhavets vattendistrikt. En av dem är aktiv och det är stationen som ligger i Bije-Ransarn, nordväst om Vilhelmina i Västerbottens län. Den tillhör Ångermanälvens avrinningsområde. Vid den sker en nationell övervakning av vattenkemi var sjätte år.

1.8 Ordlista

Svenska	Norska	Engelska	Kommentar
Vattenmyndighet	Vannregionmyndighet	River Basin District Authority	Competent Authority
Vattendelegation	Vannregionutvalg	River Basin District Water Board	
Länsstyrelse	Fylkesmannen	County Governors Office	County administrative board
Landstingsstyrelse	Fylkesting	County Council	
Län	Fylkeskommune	County	
Kommun	Kommune	Municipality	
Vattendistrikt	Vannregion	River Basin Distrikt (RBD)	
Delområde	Vannområde	Sub-District	
Avrinningsområde (också huvud- eller del-)	Nedbørfelt	River Basin	
Vattenråd	Vannområdeutvalg	Sub-District Water Board	Här skiljer det sig i beslutsmandat mellan länderna
Vattenförekomst	Vannforekomst	Waterbody	
Åtgärd – åtgärdsprogram	Tiltak – tiltaksprogram	Measure – Program of Measures	
Förvaltningsplan	Forvaltningsplan	Management plan	
EG:s ramdirektiv för vatten	EUs vanndirektiv	Water Framework Directive	
Väsentliga frågor	Vesentlige spørsmål	Significant Issues	
Bedömningsgrunder	Klassifiserings-system	Classification system	
Miljökvalitetsnormer	Miljømål	Environmental Objectives	
Samråd/ Remiss	Høring	Consultation	
Översvämning	Flom	Flood	

Tabell 3 Tabellen anger olika termer inom vattenförvaltningen på svenska, norska och engelska.

2 Referenser

Kontakta någon av de fem vattenmyndigheterna om du vill ta del av vårt underlag som ännu inte är publicerat.

Badvattendirektivet. Rådets direktiv 2006/7/EG av den 15 februari 2006 om förvaltning av badvattenkvaliteten och om upphävande av direktiv 76/160/EEG.

Prioämnesdirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/105/EG om miljökvalitetsnormer inom vattenpolitikens område och ändring och senare upphävande av rådets direktiv 82/176/EEG, 83/513/EEG, 84/156/EEG, 84/491/EEG och 86/280/EEG, samt 2000/60/EG.

Regeringskansliet. *Nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraften*. Hämtat från <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/06/nationell-plan-for-moderna-miljovillkor-for-vattenkraften/> den 13 juli 2020

Vann-Nett. *Vann-nett*. Hämtat från <https://www.vann-nett.no/portal/>

Vattendirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område.

VISS. *Vatteninformationssystem Sverige*. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/>